

Εσωτερική Τοπογραφία, μια φιλοσοφική προσέγγιση

Κωνσταντίνος Τοκμακίδης

Τμήμα Αγρονόμων Τοπογράφων Μηχανικών,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ελλάδα
tokmakid@topo.auth.gr

Περίληψη

Στην εργασία αυτή δεν ασχολούμαι με γεωδαιτικά ή τοπογραφικά προβλήματα που αντιμετωπίζονται στον εξωτερικό κόσμο, αλλά, ασχολούμαι με αντίστοιχα θέματα που οδηγούν στην τακτοποίηση του εσωτερικού μας κόσμου. Τολμώ, μετά από αρκετά χρόνια ενασχόλησής μου με το αντικείμενο αυτό, να καταγράψω κάποιες πρώτες ιδέες που αναφέρονται στη ζωή, στην οικογένεια και στη συνείδησή μας για να καταλήξω στην απώτατη αρετή που είναι η αγάπη. Βέβαια όπως θα διαπιστώσει όποιος θα έχει το κουράγιο και την υπομονή να μελετήσει την εργασία αυτή, δεν έκανα βιβλιογραφική έρευνα για να συντάξω αυτήν την εργασία αλλά εντρύφησα βιωματικά κι έλαβα αντίστοιχη εκπαίδευση ώστε να είμαι σε θέση σήμερα να οργανώνω βιωματικές ομάδες για τη βελτίωση των ανθρώπινων σχέσεων. Από την άλλη μεριά, δεν παύει να είναι ένα φιλοσοφικό κείμενο, που λόγω αδυναμίας στην έκφραση κάποιων καταστάσεων, ενδέχεται να περιέχει και κάποιες ασάφειες για κάποιους αναγνώστες, που για πρώτη φορά θα έρθουν σε επαφή με το αντικείμενο.

1. Εισαγωγή

Μετά από εντρύφηση για τρεις δεκαετίες σε κάθε είδους τοπογραφικό πρόβλημα, την τελευταία δεκαετία εστιάσθηκα περισσότερο προς τον άνθρωπο. Επειδή μου γεννήθηκε η επιθυμία να διαμορφώσω μια πιο ολοκληρωμένη άποψη για την εσωτερική τοπογραφία του ανθρώπου. Για την προσέγγιση αυτή ακολούθησα τη φιλοσοφική οδό. Όμως τι είναι φιλοσοφία; Ο ορισμός της Φιλοσοφίας¹ είναι από μόνος του ένα ερώτημα. Οι εκάστοτε φιλόσοφοι, σύμφωνα με το εννοιολογικό περιεχόμενο που προσάπτουν στη φιλοσοφία, δημιουργούν και το ανάλογο φιλοσοφικό ρεύμα. Γενικώς θα μπορούσε να διατυπώσει κανείς ότι φιλοσοφική σκέψη είναι η διανοητική διερεύνηση βαθέων ερωτημάτων για τη σχέση του ανθρώπου με τον κόσμο και τη θέση του σ' αυτόν. Η φιλοσοφία βέβαια δεν αρκείται στην ανάλυση της πραγματικότητας του εμπειρικού κόσμου, αλλά διατυπώνει προτάσεις και για την αλλαγή του. Ένας φιλόσοφος δεν αρκείται στο να διατυπώσει πως έ-

¹ <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A6%CE%B9%CE%BB%CE%BF%CF%83%CE%BF%CF%86%CE%AF%CE%B1>

χουν τα πράγματα, αλλά προχωρά και σε συγκεκριμένες προτάσεις για το πως θα μπορούσαν να είναι. Επομένως, όπως έχει ιστορικά αποδειχθεί άλλωστε, η φιλοσοφία είναι η επιστήμη των επιστημών, ο κορμός της διεπιστημονικής γνώσης, ο άσβεστος πόθος αναζήτησης του ανθρώπου. Πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι σύγχρονες θετικές επιστήμες (Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία, Ιατρική, Αστρονομία κ.α.) αλλά και μεταγενέστερες θεωρητικές επιστήμες (Ψυχολογία, Κοινωνιολογία κ.α.) ξεπήδησαν από το φιλοσοφικό στοχασμό.

Όμως πως προήλθε η φιλοσοφία; Η φιλοσοφία κοιτάζει τα πράγματα, τα παρατηρεί από κοντά, κι ανοίγεται σε μια ολόκληρη σειρά φαινομένων. Καθώς οι εραστές της σοφίας, (γιατί αυτό σημαίνει φιλοσοφία), ανοίγουν τους εαυτούς τους σ' αυτά τα φαινόμενα, ξαφνικά ανατέλλει το ουσιώδες μέσ' από τον πλούτο αυτών των φαινομένων. Ουσιαστικά φιλοσοφία σημαίνει να μπορούμε να διακρίνουμε το ουσιώδες πίσω από αυτό που φαίνεται υπερφυσικό. Όταν μπορούμε να διακρίνουμε το ουσιώδες, όταν έχουμε τέτοιες ενοράσεις, όταν κατανοούμε κάτι σχετικό με τη φύση των πραγμάτων, τότε είναι που επιβάλλεται ν' αναλάβουμε δράση, μια και αυτού του είδους οι ενοράσεις οφείλουν να είναι εφαρμόσιμες. Γιατί αν παραμείνουν ανεφάρμοστες, τότε είναι άχρηστες ή αν δεν επιτρέπεται να τις εφαρμόσουμε, τότε δεν είναι άξιες λόγου.

2. Ζωή

Η ζωή έχει κάποιο συγκεκριμένο διάστημα για τον καθένα προσωπικά, ακόμα κι αν δεν είναι έτσι, κάπως έτσι φαίνεται. Γενικότερα η εμπειρία μας διδάσκει ότι η ζωή για κάθε ατομική ύπαρξη έχει ένα τέλος. Πως θα μπορούσε άραγε να συνεχιστεί η ζωή; Προφανώς η ζωή ξεπερνά κάθε ατομική ύπαρξη. Δίνει ζωή σε όλες τις υπάρξεις χωρίς να καταναλώνεται απ' αυτή τη διαδικασία. Η ζωή ούτε χάνεται στα δημιουργήματα της ούτε πεθαίνει μ' αυτά.

Τότε όμως ποιος ζει πραγματικά τη ζωή; Τι είναι αυτό στο οποίο συμμετέχουν όλες οι ζωντανές υπάρξεις; Η ζωή είναι η πιο μεγαλειώδης αποκάλυψη ενός αστέιρευτου Νου². Ο Νους, με μια διαρκή αέναη κίνηση, συνεχώς απελευθερώνει ζωή μέσα από τη δική του ύπαρξη με αφθονία δίχως όρια για μας, και κρατά το πλήθος στην ύπαρξη σε μια ατέλειωτη δημιουργικότητα. Τι συμβαίνει λοιπόν με τις ατομικές υπάρξεις όταν πεθαίνουν; Παύουν να υπάρχουν ή συνεχίζουν να ζουν; Εξακολουθούν να φέρονται απ' αυτή τη δημιουργική κίνηση του Νου; Μήπως συνεχίζουν με διαφορετικό τρόπο, ακολουθώντας την ίδια κίνηση; Διαφέρουν οι νεκροί από τους ζωντανούς, που συνεχίζουν να είναι παρόντες μαζί μας, σε ότι αφορά τις σχέσεις; Αυτοί οι άνθρωποι είναι εδώ, γιατί ήταν ήδη εδώ κι άλλοι πριν απ' αυτούς, κι επειδή οι άλλοι είναι ακόμα εδώ μαζί τους, ζώντας μέσα απ' αυτούς. Λοι-

² Κατά τον Αριστοτέλη ο όρος «Νους», είναι ο αδημιούργητος δημιουργός των πάντων κι ο ακίνητος κινητής των πάντων.

πόν τι μας συμβαίνει όταν πεθαίνουμε; Πεθαίνουμε ή συνεχίζουμε να ζούμε, κάπως διαφορετικά;

Στη ζωή μας απλά κοιτάμε την επιφάνεια των πραγμάτων από το ύψος του σώματός μας. Όμως τι συμβαίνει στο πνεύμα μας όταν πεθαίνουμε; Τι συμβαίνει στη συνείδησή μας; Μπορεί να συμβαίνει μια μεταμόρφωση από την ατομική ύπαρξη σε κάτι που μπορεί να τα διαπερνά όλα; Τι σημαίνει για το πνεύμα και τη συνείδησή μας να υποβάλλεται σ' αυτή τη μεταμόρφωση; Μήπως το πνεύμα μας ξεκίνησε κάπως μικρό και μετά μεγάλωσε κι αναπτύχθηκε κι έφθασε σε κάποιον προορισμό που είναι το τέλος του; Κι αυτός ο προορισμός είναι ένα μέρος όπου σταματά να υπάρχει όπως το σώμα μας; Ή μήπως συνεχίζει διαφορετικά, απορροφημένο σε κάτι που υπήρχε πάντα και πριν τη ζωή του και μετά απ' αυτήν και πέρα απ' αυτήν;

3. Καλό και κακό

Συνηθίζουμε να διαχωρίζουμε τη ζωή από το θάνατο. Όμως η εσωτερική διαδικασία στο διαχωρισμό μεταξύ ζωής και θανάτου είναι ίδια με το διαχωρισμό που κάνουμε μεταξύ καλού και κακού. Στη φαντασία μας αυτό που είναι καλό μπορεί να ζησει και να μείνει, ενώ αυτό που είναι κακό πρέπει να εξαφανιστεί και να πεθάνει. Όμως μέσα απ' αυτό το διαχωρισμό μεταξύ καλού και κακού παρεμβαίνουμε στη μεγάλη κίνηση της ζωής. Με το διαχωρισμό αυτό επιζητούμε να εξαφανίσουμε κάτι που ανήκει εξίσου σ' αυτή την κίνηση. Με το διαχωρισμό αυτό ζούμε ακόμα και τώρα με το θάνατο ή πεθαίνουμε ενώ ζούμε ακόμα. Τι μπορεί να συμβεί λοιπόν στις ζωές μας αν ξεφορτωθούμε αυτό το διαχωρισμό; Τότε οι ζωές μας θα συνεχίσουν παρακάτω για μας. Θα συνεχίσουν μέσα στην αφθονία τους, όποια κι αν είναι η τελική μεταμόρφωση. Θα συνεχίσουν δημιουργικά με όλα τα επακόλουθα.

Μας αρέσει να διαιρούμε τον κόσμο σ' ένα μέρος που έχει το δικαίωμα να υπάρξει και σ' ένα άλλο μέρος που δεν έχει αυτό το δικαίωμα. Το πρώτο μισό το αποκαλούμε καλό ή υγιές ή φρόνιμο ή ειρήνη. Το άλλο μισό το αποκαλούμε κακό ή άρρωστο ή συμφορά ή πόλεμο. Βέβαια υπάρχουν κι άλλα πολλά ονόματα γι' αυτά τα δυο, τα αποδεκτά και τα μη αποδεκτά. Έχουμε την τάση να ονομάζουμε καλό κι υγιές ότι είναι εύκολο για μας, κι ότι είναι δύσκολο για μας το ονομάζουμε κακό κι επιβλαβές. Όμως αν προσέξουμε περισσότερο, ανακαλύπτουμε ότι η δύναμη που αλλάζει τον κόσμο βασίζεται σ' αυτό που αποκαλούμε δύσκολο, σκληρό, ή ακόμα και μοχθηρό. Η πρόκληση για το καινούργιο προέρχεται απ' αυτό που δε θα θέλαμε ή απ' αυτό που αποκλείουμε.

Για το λόγο αυτόν, όταν αποφεύγουμε το δυσάρεστο και το αντίξοο, για την ακρίβεια χάνουμε αυτό που θέλουμε να κρατήσουμε, δηλαδή τη ζωή μας, την αξιοπρέπειά μας, την ελευθερία μας και τη μεγαλοσύνη μας. Μόνον αυτοί που αντιστέκονται στις σκοτεινές δυνάμεις και συναινούν με την ύπαρξή τους είναι συνδε-

μένοι με τις ρίζες τους και με τις πηγές της δύναμής τους. Αυτοί οι άνθρωποι είναι σ' εναρμόνιση με κάτι μεγαλύτερο που έχει το δικό του βάθος και τη δική του δύναμη.

4. Νους

Στη δεύτερη υποσημείωση δίνεται ένας σύντομος ορισμός για το Νου κατά τον Αριστοτέλη. Όμως τι εννοούμε όταν λέμε Νους; Έχουμε εμπειρία ότι οτιδήποτε υπάρχει είναι σε μια κίνηση, τίποτα δεν μπορεί να υπάρχει χωρίς μια διαρκή, αέναη κίνηση κι αυτή η κίνηση έρχεται απ' έξω, αλλά πως μπορούμε εμείς και κάθε τι που υπάρχει να κινείται από μια δύναμη που έχει συνείδηση, που ξέρει τι κάνει, δεν είναι μια τυφλή κίνηση, αλλά είναι μια πολύ συμπυκνωμένη κίνηση που συνδέει όλα όσα κινούνται μεταξύ τους. Συνεπώς, πρέπει να υπάρχει ένας συμπαντικός Νους, που κινεί τα πάντα που κινούνται έτσι όπως ακριβώς κινούνται. Για το Νου αυτό δεν υπάρχουν διαφορές, τίποτα δε μπορεί να είναι καλύτερο ή χειρότερο γιατί όλα τα κινεί έτσι ακριβώς όπως τα σκέφτεται. Τα σκέφτεται κι επειδή τα σκέφτεται, έρχονται στην ύπαρξη και κινούνται.

Σύμφωνα λοιπόν με τον Αριστοτέλη ο Νους σκέφτεται. Τι σκέφτεται; Τα πάντα. Γι' αυτό το λόγο τα αναγνωρίζει όλα. Και ποια είναι η επίδραση της σκέψης του; Μέσω της σκέψης του κάθε τι έρχεται στην ύπαρξή του. Όλα υπάρχουν γιατί τα σκέφτηκε ο Νους. Ο Αριστοτέλης διέκρινε ότι όλα όσα υπάρχουν κινούνται κι από αυτό κατάλαβε ότι υπάρχει ένας πρώτος κινητής Νους. Όταν κινεί κάτι προς μια κατεύθυνση, το κινεί με το να το σκέφτεται. Όλη η κίνηση προέρχεται από τη σκέψη του Νου, από την κίνηση του Νου. Αν αυτός ο Νους κινεί τα πάντα με το να τα σκέπτεται, τότε κάθε κίνηση είναι ηθελημένη από το Νου. Γι αυτό δεν υπάρχει καλύτερη ή χειρότερη κίνηση. Αφού ο Νους τα κινεί όλα όπως τα σκέπτεται είναι στραμμένος προς όλα, δεν υπάρχει καλό ή κακό. Τα καλά δεν κινούνται περισσότερο από τα κακά. Οι αθώοι δεν κινούνται περισσότερο από τους ένοχους. Όλα είναι κίνηση του Νου. Η διάκριση καλού και κακού θα μπορούσε να προσβάλλει το Νου. Ο Αριστοτέλης μας λέει: *Μπορεί κανείς να προσβάλλει το Νου; Μπορεί κανείς ν' ανταμειφθεί από το Νου;* Για ποιο πράγμα όταν πρέπει να κάνεις αυτό που σκέπτεται ο Νους; Τότε κάνεις μόνο αυτό που σκέφτεσαι και διαισθάνεσαι τη σημασία να συμβαδίσεις με το Νου και να είσαι σε συμφωνία με το Νου.

5. Γονείς

Έτσι κι εμείς κινούμαστε απ' αυτόν το Νου γιατί μας σκέφτεται όπως είμαστε και γιατί προσδιορίζει μια πορεία για μας όπως ακριβώς τη σκέφτεται. Και τι σκέφτεται ο Νους για μας πρώτα απ' όλα; Τους γονείς μας έτσι ακριβώς όπως είναι. Τώρα κοιτάζοντας το Νου από τον οποίο έχουμε την ύπαρξή μας και παρατηρώ-

ντας τη σκέψη του πως επιλέγει για μας τη μητέρα μας και τον πατέρα μας έτσι ακριβώς όπως είναι. Η έκφανση που έχουμε είναι ότι οι γονείς μας βρέθηκαν μαζί για να μας δώσουν τη ζωή. Συναντήθηκαν μαζί από το Νου για να είναι οι γονείς μας. Βρέθηκαν μαζί μ' αγάπη ο ένας για τον άλλον κι απ' αυτή την αγάπη πήραμε κι εμείς τη ζωή μας. Αυτή είναι η μεγαλύτερη αλήθεια για μας και καμία αλήθεια δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερη και πιο ονομαστή και να μας εμπλουτίζει περισσότερο από την αλήθεια και το γεγονός ότι αυτοί είναι οι γονείς μας. Η μητέρα μας κι ο πατέρας μας κι αυτό γιατί είναι ακριβώς έτσι όπως είναι...

Και κοιτάμε τη μητέρα μας και τον πατέρα μας και βλέπουμε πέρα απ' αυτούς στο Νου και τους βλέπουμε ενωμένους σε μια μεγαλύτερη κίνηση της ζωής και της αγάπης για μας. Κι η μητέρα μας, μας έχει στην κοιλιά της, μας τρέφει με το σώμα της και σκέφτεται συνεχώς τι θα συμβεί; πως θα είναι το παιδί; τι θα χρειαστεί; πως θα μεγαλώσει; θα είναι υγιές; και μετά από εννέα μήνες έρχεται η ώρα και γεννιόμαστε, η μητέρα μας μας δίνει τη ζωή. Με μεγάλο ρίσκο, με αγωνία, με αγάπη και γεννιόμαστε. Αν θα επιζήσουμε καλά δεν ήταν γνωστό ούτε στους γονείς μας ούτε κι εμείς ήμασταν σίγουροι αλλά καθοδηγούμασταν από μια μεγαλύτερη δύναμη κι έτσι είδαμε το φως της ζωής. Κι όταν ήμασταν εκεί, ένα θαύμα, μια νέα ανθρώπινη ύπαρξη να έρχεται στο φως κι οι γονείς μας αναρωτιούνταν αυτό είναι το παιδί μας; Τι μπορούμε να κάνουμε μ' αυτό το παιδί; που αναπτύχθηκε τόσο τέλεια και τώρα είναι ζωντανό και φυσικά, γνωρίζανε ότι ήταν στην υπηρεσία κάτι μεγαλύτερου... Και μετά συνέχισαν να μας αγαπούν κάθε μέρα, πάντοτε φρόντιζαν για μας, μας τροφοδοτούσαν, μας μόρφωσαν, μας έδειξαν τα πράγματα της ζωής κι έτσι βήμα - βήμα μεγαλώσαμε. Ως μια μεγάλη ευλογία γι' αυτούς καθώς και για μας.

Κι υπάρχει κάτι που θέλω να σκεφτούμε: η μητέρα μας είναι κάτι τόσο σπουδαίο για μας ώστε δε μπορούμε ν' ανεχθούμε τη σπουδαιότητά της, δε μπορούμε ν' ανεχθούμε τι σημαίνει ότι αυτή έδωσε τη ζωή σε μας και μας φρόντιζε τόσα πολλά χρόνια πάντα σκεπτόμενη εμάς και τις ανάγκες μας. Ποιος μπορεί ν' αντέξει τόση σπουδαιότητα; Υπάρχει κάτι στην ψυχή, μια κίνηση στην ψυχή, που το κάνει δύσκολο για μας να πάρουμε τη μητέρα μας και τον πατέρα μας έτσι όπως ακριβώς είναι, με όλα όσα μας έδωσαν, με όλα όσα σημαίνουν αυτοί για μας. Γιατί έχουμε στην ψυχή μας μια βαθιά επιθυμία να ξεπληρώσουμε αυτό που λάβαμε, αλλά δε μπορούμε να ξεπληρώσουμε στη μητέρα μας ή στον πατέρα μας αυτό που έκαναν για μας, αυτό που είναι για μας. Και μετά θέλουμε να ξεφύγουμε από την πίεση ότι δεν μπορούμε να ισορροπήσουμε αυτό που μας έδωσαν κι αρχίζουμε να τους κρίνουμε, να τους απορρίπτουμε, να παραπονιόμαστε γι' αυτούς και να κλείνουμε τα μάτια μας στην αγάπη που έρχεται απ' αυτούς προς εμάς. Κι αυτό κρατάει πολλά χρόνια, κι όλο αυτόν τον καιρό είμαστε αποκομμένοι από τις κινήσεις του Νου, που μας δείχνει ότι αυτοί ήταν πάντα εκεί για μας.

Όμως υπάρχει ένας τρόπος που μας επιτρέπει να πάρουμε όλα όσα έρχονται από τη μητέρα μας κι από τον πατέρα μας χωρίς κανένα δισταγμό, χωρίς κανένα άσχημο συναίσθημα. Γνωρίζουμε ότι κι εμείς επίσης είμαστε στην υπηρεσία της

ζωής και τότε αποδεχόμαστε όλα όσα έρχονται από τους γονείς μας σ' όλη τους την πληρότητα γιατί θα τα δώσουμε, στον καιρό τους, παρακάτω σε άλλους ανθρώπους, στο ταίρι μας και στα δικά μας παιδιά. Και μετά νοιώθουμε ότι είμαστε στην ίδια κίνηση του Νου, που έκανε τους γονείς μας να είναι οι γονείς μας και μας επιτρέπει να δώσουμε παρακάτω τη ζωή κατά τον ίδιο τρόπο που έκαναν κι οι γονείς μας.

Κι αν σκεφτούμε για το Θεό, τι ρόλο έχει σ' όλη αυτή τη διαδικασία; Όταν όμως σκεφτούμε ότι όλα κινούνται από το Νου, από μια δύναμη που μπορεί να μας κινήσει, τότε συνειδητοποιούμε ότι δεν έχουμε σωτηρία. Γιατί οτιδήποτε κινεί ο Νους είναι ατελές, αλλιώς δεν θα υπήρχε περαιτέρω κίνηση. Στο τέλειο δεν υπάρχει κίνηση. Ότι κινείται δεν είναι στο τέλος, δεν είναι τέλειο, είναι στην κίνηση, καθ' οδό. Γι' αυτό αν έχουμε την ιδέα ότι ο Θεός είναι τέλειος και θέλει όλα να είναι τέλεια, κι ο Νους είναι τέλειος κι όλα όσα κινεί ο Νους πρέπει να είναι τέλεια τότε είμαστε εκτός αλήθειας. Έξω από την αλήθεια. Έξω από μια παρατηρήσιμη αλήθεια. Πως μπορούμε λοιπόν ν' αναπτυχθούμε; Επειδή οι γονείς μας δεν ήταν τέλειοι. Έτσι όπως ήταν ατελείς ήταν συντονισμένοι με τις κινήσεις του Νου κι επειδή ήταν ατελείς εμείς υποχρεωθήκαμε ν' αναπτυχθούμε και να κινηθούμε με τις κινήσεις του Νου. Γι' αυτό οι γονείς μας κινούνται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μας κάνουν ν' αναπτυχθούμε έτσι όπως αναπτυχθήκαμε. Γι' αυτό και πρέπει να πούμε ότι δεν υπάρχει καμία σκιά σε ότι αφορά τους γονείς μας, μόνο φως. Δεν υπάρχει κακό ή άσχημο μέρος των γονιών μας διότι οι κινήσεις που έκαναν οι γονείς μας έγιναν τέλεια, αλλιώς δεν θα επιτρέπονταν να γίνουν γονείς μας. Αφού είναι γονείς μας είναι τέλειοι σ' αυτό έτσι ακριβώς όπως είναι, δεν θα μπορούσαν να είναι καλύτεροι και σ' αυτήν την κίνηση όλα είναι συντονισμένα με τις κινήσεις του Νου. Όμως πολλοί επιθυμούν ότι οι γονείς τους θα «έπρεπε να ήταν όπως... ή εμείς πως θα έπρεπε να ήμασταν... ή οι γονείς μας θα έπρεπε να ήταν διαφορετικοί απ' ότι είναι...»

Εάν όμως κοιτάζουμε τους γονείς μας όπως είναι κι ότι μοιάζει μερικές φορές λάθος για μας ή μας πονάει ή ήταν πολύ απαιτητικό το δούμε σαν μια κίνηση του Νου στην υπηρεσία της δικής μας ανάπτυξης και κοιτάζουμε σε όλα όσα απορρίψαμε ή δε θέλαμε να τα δεχτούμε και τα παίρνουμε στην καρδιά μας σαν μια κίνηση του Νου που μας ωθεί ν' αναπτυχθούμε μ' ένα πολύ ιδιαίτερο τρόπο. Και τα παίρνουμε τώρα όλα σα δώρο στην υπηρεσία της ζωής μας. Ότι κι αν ήταν το αποδεχόμαστε αφού αυτό υπηρετεί την ανάπτυξή μας την ενηλικίωσή μας, υπηρετεί το να γίνουμε δυνατοί κι επιδέξιοι για να ζήσουμε τη δική μας ζωή. Το κοιτάμε και κοιτάμε και πέρα απ' αυτό στο Νου και τις κινήσεις του και συναινούμε, είναι ένα δώρο στην υπηρεσία της ανάπτυξης μας. Το δεχόμαστε και θα κάνουμε κάτι μ' αυτό όπως κι αν μας κινήσει ο Νους.

Αν χάσουμε τη σύνδεσή μας με τη μητέρα μας αποτυγχάνουμε. Αν δεν είμαστε σε σύνδεση με τη μητέρα και τον πατέρα μας δε μπορούμε να συνδεθούμε με το Νου, ο οποίος φέρνει σε σύνδεση όλα όσα υπάρχουν. Και το πρώτο που σκέφθηκε ο Νους για μας ήταν η μητέρα μας κι ο πατέρας μας. Πως μπορούμε να συντονι-

στούμε με το Νου αν δεν είμαστε συντονισμένοι με τη μητέρα και τον πατέρα μας; Έτσι όπως ακριβώς είναι. Αυτή είναι η αρχή.

6. Οικογένεια

Όλα τα μέλη μιας οικογένειας έχουν άκαμπτους περιορισμούς μεταξύ τους εξαιτίας της κοινής τους μοίρας. Οι δεσμοί της μοίρας είναι ισχυρότεροι μεταξύ γονέων και παιδιών. Επίσης είναι ισχυροί μεταξύ αδελφών και συζύγων. Έτσι σχηματίζεται ένα σύστημα, μια ομάδα ανθρώπων που υπόκειται σε συγκεκριμένες νομοτέλειες και συμπεριφορές. Όλοι όσοι ανήκουν στο σύστημα κινούνται από το Νου σε οποιοδήποτε κινήσεις κι αν προβαίνουν. Όλες οι δραστηριότητες των μελών του συστήματος διενεργούνται σ' ένα οικογενειακό πνευματικό πεδίο. Αυτό το πεδίο μπορεί να συγκριθεί με τα μορφογενετικά πεδία στα οποία έχει αναφερθεί ο βιολόγος Rupert Sheldrake. Ο Sheldrake είπε ότι ο όρος πεδίο δεν είναι τόσο δόκιμος όσο ο όρος ψυχή για την περίπτωση του οικογενειακού συστήματος. Επειδή όμως ο όρος ψυχή μας παραπέμπει σε μεταφυσικά φαινόμενα γι' αυτό το λόγο προτιμούμε τον όρο πεδίο.

Ο μηχανισμός που μας ενώνει με το οικογενειακό μας σύστημα είναι γνωστός ως συνείδηση. Όμως όπως θα αναλύσουμε παρακάτω δεν είναι μόνο μία η συνείδηση, αλλά υπάρχουν τρεις διαφορετικές συνειδήσεις και καθεμία αποτελεί ένα πνευματικό πεδίο. Η πρώτη, η προσωπική συνείδηση, είναι στενή και περιορισμένη στην έκτασή της. Γιατί διαχωρίζει ανάμεσα στο καλό και στο κακό, αναγνωρίζει το δικαίωμα κάποιων ν' ανήκουν ενώ αρνείται αυτό το δικαίωμα σε κάποιους άλλους. Η δεύτερη συνείδηση, η συλλογική συνείδηση, είναι πιο πλατιά στην έκτασή της κι αντιπροσωπεύει τα ενδιαφέροντα αυτών που αποκλείστηκαν από την προσωπική συνείδηση. Γι' αυτό, συχνά έρχεται σε σύγκρουση με την προσωπική συνείδηση. Αλλά κι η συλλογική συνείδηση έχει τους περιορισμούς της καθώς περιλαμβάνει μόνο μέλη της ομάδας που ελέγχονται απ' αυτήν. Η τρίτη συνείδηση, η πνευματική συνείδηση, ξεπερνάει τους περιορισμούς των άλλων συνειδήσεων, των οποίων οι παράμετροι δημιουργούνται όταν γίνονται διακρίσεις μεταξύ καλού και κακού και τότε εμφανίζονται μερικοί σαν ν' ανήκουν ενώ συγχρόνως αποκλείονται κάποιοι άλλοι.

7. Προσωπική συνείδηση

Έχουμε εμπειρία της προσωπικής συνείδησης με τη μορφή του καλού και του κακού, νοιώθοντας καλά όταν είμαστε σε καλή συνείδηση και νοιώθοντας άσχημα όταν είμαστε σε κακή συνείδηση. Ανιχνεύοντας τότε έχουμε καλή συνείδηση και τότε έχουμε κακή συνείδηση, βλέπουμε ότι η κακή συνείδηση σχετίζεται με σκέψεις, συναισθήματα και δράσεις που δεν είναι σε συνήχηση με τις προσδοκίες και

τις απαιτήσεις των ανθρώπων και των ομάδων στις οποίες θέλουμε ν' ανήκουμε, κι από τις οποίες μερικές φορές εξαρτάται κι η επιβίωσή μας. Αυτό σημαίνει ότι η συνειδησή μας επαγρυπνεί ώστε να είναι βέβαιο ότι θα μείνουμε σε στενή σύνδεση μ' αυτούς τους ανθρώπους και μ' αυτές τις ομάδες. Αντιλαμβάνεται ακαριαία εάν οι σκέψεις, οι επιθυμίες, οι γνώσεις κι οι δράσεις μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο τη σύνδεσή μας και ν' απειλήσουν το ν' ανήκουμε. Κι όταν η συνειδησή μας, αντιληφθεί ότι μπορεί ν' απομακρυνθούμε από τους ανθρώπους από τους οποίους είμαστε εξαρτημένοι, τότε, (η συνειδησή μας), φοβάται ότι μπορεί επίσης να διακινδυνεύει το ν' ανήκουμε. Και τότε νιώθουμε αυτό το φόβο ως μια κακή συνείδηση.

Από την άλλη μεριά, όταν σκεφτόμαστε, επιθυμούμε, και πράττουμε με τρόπους που συνάδουν με τις προσδοκίες και τις απαιτήσεις των ανθρώπων και των ομάδων μας, τότε νιώθουμε και μπορούμε να είμαστε σίγουροι ότι ανήκουμε. Η αίσθηση της ασφάλειας του ν' ανήκουμε μας κάνει να νιώθουμε καλά κι άνετα. Δε χρειάζεται ν' ανησυχούμε ότι μπορεί να βρούμε τους εαυτούς μας αποκομμένους κι ένεκα τούτου, μόνους κι απροστάτευτους. Την αίσθηση της ασφάλειας, που μας επιτρέπει το ν' ανήκουμε, την αντιλαμβανόμαστε ως καλή συνείδηση. Έτσι, η προσωπική συνείδηση, μας δένει με ανθρώπους κι ομάδες που είναι σημαντικοί για την επιβίωση μας κι ουσιώδεις για τη ζωή μας. Όμως αυτή η συνείδηση, μας συνδέει μόνο με συγκεκριμένους ανθρώπους κι ομάδες και ταυτόχρονα αποκλείει άλλους. Γι' αυτό το λόγο είναι μια «στενή» συνείδηση. Παρ' όλα αυτά η συνείδηση αυτή ήταν κεφαλαιώδους σημασίας στην παιδική μας ηλικία. Τα παιδιά θα κάνουν τα πάντα ώστε να τους επιτρέπεται ν' ανήκουν, γιατί χωρίς αυτή τη σύνδεση θα χαθούν. Η προσωπική συνείδηση περιφρουρεί την επιβίωση μας ανάμεσα στην ομάδα και στους ανθρώπους που είναι σημαντικοί για την επιβίωσή μας. Τα πιο σφιχτά όρια γύρω από την αγάπη επιβάλλονται από την προσωπική συνείδηση, γιατί η κοινή διάκριση μεταξύ του δικαιώματος ν' ανήκουμε και της άρνησης ν' ανήκουμε δημιουργείται κι ενισχύεται από αυτή τη συνείδηση. Κι είναι εμφανές ότι αυτή η διάκριση είναι ουσιαστική στην επιβίωσή μας. Μέσα σ' ένα ορισμένο πλαίσιο, αυτό δε μπορεί ν' αντικατασταθεί από τίποτα άλλο. Σαφώς πρέπει ν' αναγνωρισθεί η υψηλή σημαντικότητά της, και μπορούμε εύκολα να διαπιστώσουμε ότι η προσωπική συνείδηση βρίσκεται σε πρωτεύουσα θέση στην κοινωνία και στον πολιτισμό μας.

Ακόμα, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι οι αντιλήψεις μας για το καλό και το κακό είναι διαχωρισμοί που γίνονται από την προσωπική συνείδηση. Αυτές οι αντιλήψεις προσδιορίζουν σε πιο βαθμό οι σκέψεις ή οι ενέργειες μας, προστατεύουν ή θέτουν σε κίνδυνο το ν' ανήκουμε. Συνειδητοποιούμε ως καλό αυτό που μας εξασφαλίζει το ν' ανήκουμε κι αυτό το κάνουμε με την καλή μας συνείδηση, κι έτσι δεν νιώθουμε την ανάγκη να το σκεφτούμε παραπάνω. Για παράδειγμα, αν βγαίναμε έξω απ' αυτήν την προσωπική συνείδηση και το βλέπαμε από μια μεγαλύτερη απόσταση, θα το κρίναμε πάλι ως καλό; ή μπορεί να το βλέπαμε ως κακό για κάποιον; Δεδομένης της καλής μας συνείδησης αυτές οι ερωτήσεις είναι ανόητες.

Γι' αυτό το καλό απλά το νιώθουμε ως καλό, και το υπερασπιζόμαστε ως καλό, χωρίς να το πολυσκεφτούμε. Όμως για κάποιον παρατηρητή έξω απ' αυτό το νοητικό πεδίο, αυτό που λέμε καλό μπορεί να φαίνεται πραγματικά αρκετά παράξενο ή κι επικίνδυνο, αλλά γι αυτούς που είναι μέσα δεν τίθεται τέτοιο ερώτημα. Βέβαια τα ίδια ισχύουν και για όσα αφορούν το κακό, εκτός του ότι νιώθουμε το κακό πιο έντονα απ' ότι το καλό. Βλέπετε, είναι συνδεδεμένο με το φόβο μας ότι μπορεί να χάσουμε το δικαίωμα ν' ανήκουμε και μαζί ακόμα και το δικαίωμα να ζούμε. Άρα, ο διαχωρισμός ανάμεσα στο καλό και στο κακό, εξυπηρετεί την επιβίωση μέσα στη δική μας ομάδα και κατ' επέκταση εξυπηρετεί την επιβίωση των ατόμων μέσα στις ομάδες τους. Η καλή προσωπική συνείδηση από τη μια πλευρά μας δίνει τη δυνατότητα για επιβίωση, αλλά από την άλλη, αυτή η ίδια συνείδηση θέτει σε κίνδυνο την επιβίωση επειδή αναπόφευκτα οδηγεί σε συγκρούσεις με άλλες ομάδες, μερικές φορές με θανατηφόρες συνέπειες.

Τέλος ακόμα μια κίνηση που αφορά την προσωπική συνείδηση είναι η ανάγκη για ισορροπία. Έχουμε καλή συνείδηση όταν επιστρέφουμε κάτι ίσης αξίας με αυτό που μας δόθηκε. Αυτό απεικονίζει μια ισορροπία μεταξύ του δίνω και παίρνω. Όμως έχουμε εμπειρία της ίδιας καλής συνείδησης σε καταστάσεις που δε μπορούμε να επιστρέψουμε κάτι ίσης αξίας, και όπου αντί να επιστρέψουμε κάτι στο πρόσωπο που έδωσε σ' εμάς, δίνουμε κάτι ίσης αξίας σε άλλους. Συνεπώς, έχουμε μια κακή συνείδηση όταν παίρνουμε κάτι από άλλους χωρίς να επιστρέψουμε κάτι ίσης αξίας, ή όταν απαιτούμε κάτι από άλλους που δεν είναι σωστό. Αυτή η ανάγκη για ισορροπία μας δίνει τη δυνατότητα ν' αναπτύξουμε τις σχέσεις μας. Μ' αυτόν τον τρόπο, η προσωπική μας συνείδηση υπηρετεί τις σχέσεις μας. Επίσης αυτή η ανάγκη για ισορροπία υπηρετεί την επιβίωσή μας, όμως μόνο μέσα σε καθορισμένα όρια.

Η προσωπική συνείδηση υπηρετεί τη ζωή και την επιβίωση, προσέχοντας και την ισορροπία και επίσης κρατώντας την ομάδα ενωμένη. Από την άλλη πλευρά, μόλις υπερβούμε ένα καθορισμένο όριο, τότε η προσωπική μας συνείδηση οδηγεί σε κάτι άλλο, μερικές φορές ακόμη και στο θάνατο. Όσο όμως η προσωπική συνείδηση, μας συνδέει με την ομάδα μας, απαιτεί από μας να μείνουμε μακριά από άλλες ομάδες. Αυτές οι απαιτήσεις της προσωπικής μας συνείδησης συχνά οδηγούν σε σοβαρές συγκρούσεις, συμπεριλαμβανομένου του πολέμου.

Η προσωπική συνείδηση υπερβαίνει μερικές φορές τα όρια που υπηρετούν τη ζωή όταν η ανάγκη για την ισορροπία επεκτείνεται και διαστρεβλώνεται για να περιλάβει την εκδίκηση: που σημαίνει την ανταπόδοση ζημιάς που μας προκλήθηκε επιστρέφοντας ζημιά. Η ανάγκη γι' αυτοτιμωρία είναι παρόμοια κατά κάποιο τρόπο. Προκειμένου να ισορροπήσουμε το βάσανο ή τη ζημιά που έχουμε προκαλέσει σ' άλλους, επιβάλλουμε στους εαυτούς μας βάσανα και ζημιές. Μερικές φορές επιλέγουμε ακόμα και να υποφέρουμε στη θέση άλλων.

8. Συλλογική συνείδηση

Πίσω από τη συνείδηση που νοιώθουμε υπάρχει κι ενεργεί μια συνείδηση ακόμη. Είναι μια μεγαλειώδης συνείδηση. Οι επιδράσεις της είναι πολύ ισχυρότερες απ' ό,τι αυτές της προσωπικής συνείδησης. Παρ' όλα αυτά, παραμένει κρυμμένη από μας στο μεγαλύτερο μέρος της. Γιατί; Σύμφωνα με τις αισθήσεις μας, η προσωπική συνείδηση έχει προβάδισμα σε σχέση με τη συλλογική συνείδηση.

Η συλλογική συνείδηση είναι μια συνείδηση της ομάδας. Δηλαδή, η συλλογική συνείδηση φροντίζει την οικογένεια ως σύνολο και την ομάδα ως σύνολο, ενώ η προσωπική συνείδηση γίνεται αισθητή μόνο από τα πρόσωπα κι είναι στην υπηρεσία των στοιχείων που ανήκουν στο πρόσωπο και στην επιβίωση του προσώπου. Η συλλογική συνείδηση είναι στην υπηρεσία της επιβίωσης της ομάδας ως συνόλου ακόμα κι αν αυτό σημαίνει ότι κάποια πρόσωπα πρέπει να θυσιαστούν στ' όνομα αυτής της επιβίωσης. Η συλλογική συνείδηση είναι στην υπηρεσία της πληρότητας της ομάδας κι επιβάλλει τους κανόνες που θα εξασφαλίσουν καλύτερα τη διατήρηση της ομάδας. Όταν λοιπόν, τα ενδιαφέροντα των προσώπων είναι σ' αντίθεση με τα ενδιαφέροντα της ομάδας, τότε κι η προσωπική συνείδηση μπορεί κάλλιστα να είναι σ' αντίθεση με τη συλλογική συνείδηση.

Ποιούς νόμους εξυπηρετεί όμως η συλλογική συνείδηση και πως επιβάλλει αυτούς τους νόμους; Ο πρώτος νόμος εξασφαλίζει σε κάθε μέλος της ομάδας το ίσο δικαίωμα ν' ανήκει. Όταν αποκλειστεί κάποιο μέλος για οποιαδήποτε αιτία, τότε ένα κατοπινό μέλος της ομάδας θα πρέπει να εκπροσωπήσει το αποκλεισμένο μέλος. Η συλλογική συνείδηση δεν έχει ηθική. Δεν κάνει διακρίσεις ανάμεσα στο καλό και στο κακό ή ανάμεσα στην ενοχή και στην αθωότητα. Προστατεύει ταυτόχρονα, όλα τα μέλη της ομάδας με τον ίδιο τρόπο, επιζητώντας να προστατέψει το δικαίωμα του καθένα ν' ανήκει, ή αποκαθιστώντας το δικαίωμα αυτό όταν του έχουν αρνηθεί. Όμως τι συμβαίνει όταν αρνούμαστε σε κάποιο μέλος της οικογένειας το δικαίωμά του ν' ανήκει; Τότε το δικαίωμα αποκαθίσταται από τη συλλογική συνείδηση μέσα από ένα άλλο νεότερο μέλος της οικογένειας, που εξαναγκάζεται να εκπροσωπήσει το αποκλεισμένο μέλος μέσα στην οικογένεια. Και τότε, αυτό το νεότερο μέλος δεν έχει συνείδηση για τη σύνδεσή του με το μέλος που αποκλείστηκε νεώριτερα.

Και το πως εμφανίζεται αυτό μέσα στο σύστημα είναι ότι κάποιο μέλος της οικογένειας αναλαμβάνει τη μοίρα του αποκλεισμένου μέλους. Εκπροσωπώντας το αποκλεισμένο μέλος, το σύγχρονο μέλος σκέφτεται όπως και το αποκλεισμένο, έχει παρόμοια συναισθήματα, ζει με παρόμοιο τρόπο κι ακόμα πεθαίνει με παρόμοιο τρόπο. Με μια τέτοια εκπροσώπηση, το νεότερο μέλος της οικογένειας είναι στην υπηρεσία του αποκλεισμένου μέλους, επαναφέροντας το στη θέση του στο σύστημα που το απέκλεισε. Κατά κάποιο τρόπο, το νεότερο μέλος «κατέχεται» από το αποκλεισμένο μέλος, αλλά χωρίς να χάνει τον εαυτό του. Όταν όμως το αποκλεισμένο μέλος ξανακερδίσει τη θέση του μέσα στην οικογένεια και αναγνωρισθεί, τότε ελευθερώνεται το νεότερο μέλος που το εκπροσωπούσε. Βέβαια αυτό

δε σημαίνει ότι το αποκλεισμένο μέλος θέλει να εκπροσωπείται κατ' αυτόν τον τρόπο, αν και μερικές φορές ένα αποκλεισμένο μέλος επιθυμεί το κακό για κάποιον μέσα στην οικογένεια, αλλά κυρίως ότι η συλλογική συνείδηση επιθυμεί την εκπροσώπηση, που περιλαμβάνει τη σχετική εμπλοκή. Στόχος της διαδικασίας αυτής είναι ν' αποκατασταθεί η πληρότητα της ομάδας. Δεν είναι σωστό να βλέπουμε τη συλλογική συνείδηση σαν ένα πρόσωπο, να την προσωποποιούμε και να την προσδιορίζουμε σαν να είχε προσωπικές επιδιώξεις στις οποίες προσανατολίζεται με υπολογιστικό τρόπο. Αυτή η συνείδηση λειτουργεί σαν παρακίνηση, μια συλλογική παρακίνηση που επιθυμεί μόνο ένα πράγμα: να διατηρήσει και ν' αποκαταστήσει την πληρότητα. Επομένως, είναι τυφλή στην επιλογή των μέσων που θα χρησιμοποιήσει.

Μπορούμε να διακρίνουμε ποια πρόσωπα επηρεάζονται κι οδηγούνται από τη συλλογική συνείδηση, επειδή μπορούμε να παρατηρήσουμε ποιος μπορεί να επιλεγεί για την εκπροσώπηση από τα αποκλεισμένα οικογενειακά μέλη και ποιος δεν μπορεί. Εδώ πρέπει να επισημάνουμε ότι κανένας δεν χάνει το δικαίωμα ή τη δυνατότητά του ν' ανήκει με το θάνατο. Αυτό σημαίνει ότι η συλλογική συνείδηση συμπεριφέρεται στα νεκρά μέλη της οικογένειας με τον ίδιο ακριβώς τρόπο όπως στα ζωντανά μέλη. Κανένας δεν χωρίζεται από την οικογένειά του με το θάνατο. Το οικογενειακό σύστημα περιλαμβάνει τα νεκρά και τα ζωντανά μέλη του με τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Η συλλογική συνείδηση επιδιώκει να φέρει πίσω ακόμη και τα νεκρά μέλη της οικογένειας, εάν έχουν αποκλειστεί, και μάλιστα ειδικά αυτά, τα αποκλεισμένα. Με το θάνατο οι άνθρωποι χάνουν τις παρούσες ζωές τους, αλλά δεν εκπίπτουν ποτέ από το δικαίωμα ν' ανήκουν στην οικογένεια.

9. Οικογενειακό σύστημα

Παρακάτω θ' απαριθμήσουμε όλους όσους ανήκουν στο οικογενειακό σύστημα, που κυβερνάται από μια κοινή συλλογική συνείδηση, αρχίζοντας μ' εκείνους που είναι οι πλησιέστεροι σε μας. Όλα τα οικογενειακά μέλη που ακολουθούν παρακάτω υποτάσσονται σ' αυτή τη συλλογική συνείδηση:

- ➔ *Τα παιδιά.* Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει εμάς και τα αδέρφια μας. Η γραμμή των αδελφών περιλαμβάνει όχι μόνο εκείνους που έζησαν, αλλά κι εκείνους που γεννήθηκαν νεκροί ή απορρίφθηκαν, καθώς επίσης κι αυτούς που αποβλήθηκαν. Μερικοί, όπως γνωρίζουμε, πιστεύουν ότι αυτά τα παιδιά πρέπει ν' αποκλειστούν ή να ξεχαστούν – συχνά για χάρη του να «πάμε παρακάτω, να συνεχίσουμε» – αλλά εμείς τους συμπεριλαμβάνουμε. Και, φυσικά, το σύστημα πρέπει να συμπεριλαμβάνει κι όλα εκείνα τα παιδιά που απομονώθηκαν μέσα σ' ένα μυστικό, που δόθηκαν, γιατί κι αυτά ανήκουν στην οικογένεια. Για τη συλλογική συνείδηση, όλοι αυτοί ανήκουν πλήρως, κι υπάρχουν στη συλλογική μνήμη και πρέπει ν' αναγνωρισθούν ξανά χωρίς αναλύσεις, δικαιολογίες ή επιθυμίες.

- *Η γενιά πάνω από τα παιδιά.* Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει τους γονείς κι όλους τους συγγενείς αίματος, εκείνους που τα κατάφεραν κι εκείνους που δεν τα κατάφεραν, εκείνους που τους κράτησαν κι εκείνους που τους έδωσαν. Επιπλέον, οι προηγούμενοι σύντροφοι των γονέων ανήκουν κι αυτοί στην οικογένεια. Εάν απορρίπτονται κι αποκλείονται, τότε εκπροσωπούνται από ένα από τα παιδιά, μέχρις ότου οι γονείς τους ξαναθυμηθούν μ' αγάπη και τους επανεντάξουν στο σύστημα. Γιατί τελικά, αυτοί είναι που έκαναν χώρο γι' αυτό που εμφανίστηκε αργότερα (εμείς).
- *Η γενιά πάνω από τους γονείς.* Εδώ ανήκουν οι παππούδες κι οι γιαγιάδες, αλλά χωρίς τους συγγενείς τους, εκτός κι αν κάποιος συγγενής είχε μια ειδική μοίρα. Επίσης στην οικογένεια ανήκουν οι προηγούμενοι σύντροφοι των παππούδων και των γιαγιάδων.
- *Προπαππούδες και προγιαγιάδες.* Μπορεί ν' ανήκουν στο οικογενειακό σύστημα ο ένας ή ο άλλος από τους προπαππούδες και προγιαγιάδες, αλλά αυτό είναι πιο σπάνιο.

Μέχρις εδώ, έχουμε αναφέρει τους συγγενείς αίματος και τους προηγούμενους συντρόφους των γονέων και των παππούδων και γιαγιάδων. Υπάρχουν όμως και κάποιες άλλες κατηγορίες:

- *Εκείνοι που άντεξαν την απώλεια ή αποκόμισαν τα οφέλη.* Πέρα από τους συγγενείς αίματος και τους προηγούμενους συντρόφους, στο σύστημα ανήκουν κι άνθρωποι των οποίων η απώλεια –της ζωής τους ή της περιουσίας τους– δημιούργησε πλεονέκτημα για την οικογένειά μας, για παράδειγμα, όταν η οικογένειά μας κληρονόμησε μεγάλα χρηματικά ποσά ή ιδιοκτησίες που αποκτήθηκαν με κόπο κάποιου άλλου.
- *Θύματα.* Άνθρωποι που υπήρξαν θύματα βίαιων πράξεων, στα χέρια μελών της οικογένειάς μας, γίνονται μέρος της οικογένειας, ειδικά εκείνοι που δολοφονήθηκαν. Η οικογένειά μας πρέπει να κοιτάει τα άτομα αυτά σαν «αδελφούς» κι «αδελφές» με αγάπη και θλίψη και πόνο.
- *Δράστες.* Όταν μέλη της οικογένειάς μας είναι θύματα εγκλήματος, ειδικά εάν χάσανε τη ζωή τους, τότε οι δολοφόνοι ανήκουν στην οικογένειά μας. Εάν είναι αποκλεισμένοι ή απορριμμένοι, τότε η συλλογική συνείδηση θα φροντίσει ώστε να εκπροσωπηθούν αργότερα από μέλη της οικογένειάς μας.

Οι δολοφόνοι έλκονται από τα θύματά τους, όπως ακριβώς τα θύματα έλκονται από τους δολοφόνους. Κι οι δύο νιώθουν πλήρεις, μόνο όταν βρουν ο ένας τον άλλον κι επανασυνδεθούν. Η συλλογική συνείδηση δεν κάνει διάκριση ούτε εδώ.

Όλοι όσοι ανήκουν σε αυτό το πεδίο είναι και μέλη αυτού του πεδίου. Δε μπορεί κανείς ν' αποκλείσει κανέναν. Ο νόμος απαιτεί όλοι να έχουν το ίδιο δικαίωμα στο πεδίο και δεν αποκλείει κανέναν. Σε αυτούς ανήκουν και τα παιδιά που χάθηκαν από έκτρωση ή αποβολή. Χρειάζεται να λάβουν τη θέση τους, να τα θυμηθεί ξανά το οικογενειακό πεδίο. Όταν κάποιος αποκλεισθεί μένει ζωντανός κι αργότε-

ρα εκπροσωπείται από κάποιο παιδί. Αυτό είναι εμπλοκή κι έχει κι άλλες επιδράσεις.

Όμως πως μπορούν να επιστρέψουν πίσω οι αποκλεισμένοι; Μόνο με αγάπη. Ποια αγάπη; Την αγάπη που νιώθουμε. Τη νιώθουμε όταν κοιτάζουμε το άλλο πρόσωπο έτσι ακριβώς όπως είναι. Τη νιώθουμε επίσης σαν θλίψη όταν χάνουμε αυτό το πρόσωπο. Τη νιώθουμε σαν πόνο όταν αναλογιζόμαστε τι μπορεί να έχουμε κάνει στον άλλο. Όταν είμαστε σ' αυτή την αγάπη μπορούμε να νιώθουμε εάν φθάνει στ' άλλα πρόσωπα, εάν δίνει μια αίσθηση συμφιλίωσης που τους επιτρέπει να ησυχάσουν, κι εάν το άλλο πρόσωπο μπορεί να πάρει τη σωστή θέση του και πάλι στο σύστημα και να παραμείνει εκεί. Στην περίπτωση αυτή, η συλλογική μας συνείδηση ησυχάζει, γιατί είναι στην υπηρεσία της αγάπης, της ίδιας αγάπης για όλους όσους ανήκουν στην οικογένεια.

10. Ισορροπία

Ας εξετάσουμε όμως τους νόμους της ισορροπίας και πως λειτουργούν σ' αυτές τις δύο συνειδήσεις. Η ανάγκη εξισορρόπησης μεταξύ του παίρνω και δίνω και μεταξύ του κερδίζω και χάνω, είναι κι αυτή μια κίνηση της συνείδησης. Η προσωπική συνείδηση, την οποία νιώθουμε σαν καλή συνείδηση και σαν κακή συνείδηση, και σαν αθωότητα κι ενοχή, επιτηρεί στην ισορροπία του δίνω και παίρνω χρησιμοποιώντας σαν βαρόμετρα τα συναισθήματα της αθωότητας και της ενοχής και της καλής συνείδησης και της κακής συνείδησης. Αλλά αυτό το είδος ενοχής κι αθωότητας είναι διαφορετικό από το συναίσθημα της ενοχής κι αθωότητας σε σχέση με το ν' ανήκουμε ή να μην ανήκουμε πλέον. Εδώ η ενοχή γίνεται αισθητή σαν υποχρέωση στο να δεχτώ ή να πάρω κάτι χωρίς να επιστρέψω κάτι ισάξιο. Ενώ η αθωότητα γίνεται αισθητή σαν ελευθερία από την υποχρέωση. Έχουμε αυτό το συναίσθημα της αθωότητας και της ελευθερίας όταν έχουμε δώσει κι έχουμε πάρει επίσης, έτσι ώστε το παίρνω και το δίνω να είναι σε ισορροπία.

Όμως μπορούμε να πετύχουμε ισορροπία και μ' έναν άλλο τρόπο. Αντί να επιστρέψουμε κάτι ισάξιο, μπορούμε να δώσουμε κάτι ισάξιο, παρακάτω σ' άλλους. Αυτό είναι ιδιαίτερα προφανές όσον αφορά τους γονείς μας. Δεν μπορούμε να επιστρέψουμε κάτι ισάξιο σ' αυτούς, γιατί τι είναι ισάξιο με το βάρος της ζωής μας, εντούτοις, μπορούμε να δώσουμε το δώρο αυτό σ' άλλους παρακάτω, για παράδειγμα, στα παιδιά μας, και μ' αυτόν τον τρόπο ανταποκρινόμαστε με καλό τρόπο.

Επίσης ισορροπούμε το παίρνω και δίνω με το να υποφέρουμε. Κι αυτή είναι μια κίνηση της συνείδησης. Όταν κάνουμε κάποιον να υποφέρει, τότε θέλουμε να υποφέρουμε κι εμείς για εξισορρόπηση. Αφού λοιπόν έχουμε υποφέρει, μπορεί να νιώθουμε όμορφα, κι έχουμε πάλι μια καλή συνείδηση. Αυτή η μορφή εξισορρόπησης είναι γνωστή σαν εξιλέωση κι αυτοτιμωρία. Εντούτοις, αυτή η ανάγκη γι' αυτοτιμωρία είναι εαυτοκεντρική: στην πραγματικότητα δεν μπορεί να δώσει τίποτα στο άλλο πρόσωπο ώστε ν' αποκαταστήσει την ισορροπία. Όμως, ο άλλος μπο-

ρεί να μην νιώθει και τόσο αδικημένος. Αυτού του είδους η ισορροπία είναι ενστικτώδης και τυφλή κι έχει πολύ λίγα ή τίποτα να κάνει με την αγάπη.

Το συναίσθημα της ανάγκης για ισορροπία εμφανίζεται επίσης όταν μας έχει βλάψει κάποιος. Τότε κι εμείς θέλουμε να τον βλάψουμε γι' αντάλλαγμα. Αυτή η ανάγκη για ισορροπία γίνεται ανάγκη για εκδίκηση. Όμως η εκδίκηση φέρνει ισορροπία μόνο για μια στιγμή. Μόλις εκδηλωθεί, τότε ενεργοποιείται σ' όλες τις πλευρές ανάγκη για περισσότερη εκδίκηση, και στο τέλος η εκδίκηση μόνο ζημιά μπορεί να προκαλέσει σ' όλους.

Στη συλλογική συνείδηση, υπάρχει επίσης μια ανάγκη για ισορροπία. Όμως, η κίνηση αυτής της ισορροπίας είναι κρυμμένη κατά ένα μεγάλο μέρος από τη συνείδησή μας. Εκείνοι που πρέπει ν' αντιπροσωπεύσουν τα αποκλεισμένα πρόσωπα δεν ξέρουν ότι είναι προορισμένοι να ισοροπήσουν κάτι που έβλαψε το οικογενειακό σύστημα σαν σύνολο. Η ισορροπία σ' αυτό το επίπεδο είναι μια κίνηση ενός μεγαλύτερου συνόλου, κι έτσι ισορροπεί μάλλον απρόσωπα, κι εκείνοι που στρατολογούνται για να υπηρετήσουν αυτή τη διορθωτική κίνηση είναι αθώοι σύμφωνα με την προσωπική συνείδηση. Αυτού του είδους η εξισορρόπηση ευθυγραμμίζεται στην πραγματικότητα με μια θεραπευτική διαδικασία. Κάτι που πριν είχε τραυματισθεί τώρα αποκαθίσταται υπό την επήρεια μεγαλύτερων δυνάμεων. Η συλλογική συνείδηση θέλει να φέρει πίσω κάτι που είχε χαθεί, κι έτσι αποκαθίσταται η τάξη για ολόκληρο το οικογενειακό σύστημα κι έρχεται κι η θεραπεία.

11. Ιεραρχία

Ένας δεύτερος νόμος που υπηρετεί η συλλογική συνείδηση –και τον οποίο προσπαθεί ν' αποκαταστήσει εάν έχει παραβιαστεί– είναι ότι καθένας στην ομάδα πρέπει να πάρει την κατάλληλη θέση του σύμφωνα με την τάξη του ανήκειν. Αυτός ο νόμος απαιτεί προτεραιότητες, εκείνοι που ανήκαν στο σύστημα προηγουμένως έχουν προτεραιότητα από εκείνους που ήρθαν αργότερα. Επομένως, οι γονείς προηγούνται από τα παιδιά τους, και το πρώτο παιδί έχει προτεραιότητα από το δεύτερο. Κάθε μέλος της ομάδας έχει μια ιδιαίτερη και κατάλληλη θέση. Η ιεραρχική αυτή ταξινόμηση είναι ρευστή: δεδομένου ότι νέα παιδιά γεννιούνται, οι προτεραιότητες μετατοπίζονται. Κάποιος που ήταν νεότερος κι επομένως τελευταίος στην τάξη προτεραιότητας κερδίζει προτεραιότητα μόλις γεννηθεί κάποιος νεότερος. Τελικά, κάθε πρόσωπο θα ξεκινήσει μια οικογένεια, και σ' αυτή την οικογένεια, θα πάρει την πρώτη θέση μαζί με το ταίρι του.

Σ' αυτή τη μετάβαση, επιβεβαιώνεται κι ένας άλλος νόμος της προτεραιότητας, ένας κανόνας προτεραιότητας μεταξύ των οικογενειών, για παράδειγμα, μεταξύ της οικογένειας προέλευσης και της πρόσφατα ιδρυμένης οικογένειας. Εδώ η νέα οικογένεια προηγείται από την παλιά. Αυτός ο νόμος ισχύει επίσης όταν ένας γονέας αρχίζει μια άλλη σχέση κατά τη διάρκεια του γάμου του, κι ένα παιδί γεννιέται απ' αυτή τη σχέση. Με το γεγονός αυτό, ιδρύεται μια νέα οικογένεια, και χωρίς

συζήτηση, προηγείται από την προηγούμενη. Ο νόμος της προτεραιότητας παραβιάζεται όταν κάποιος που ήρθε στο σύστημα αργότερα θέλει να καταλάβει θέση ψηλότερα απ' αυτήν που του αρμόζει. Αυτή η παραβίαση του νόμου της προτεραιότητας είναι γνωστή σαν υπερηφάνεια που προηγείται της πτώσης.

Συχνά, οι παραβιάσεις αυτού του νόμου αποδίδονται στα παιδιά, όταν τοποθετούν τον εαυτό τους πάνω από τους γονείς κι ενεργούν ανάλογα, τότε παραβιάζουν το νόμο της προτεραιότητας δρώντας χωρίς αγάπη. Συχνότερα, όμως, ο νόμος της προτεραιότητας παραβιάζεται όταν ένα παιδί θέλει ν' αναλάβει κάτι για τους γονείς του. Αυτό το παιδί επιθυμεί ν' αναλάβει κάτι ώστε να μην είναι απαραίτητο να το αναλάβει ο γονέας, για παράδειγμα, ν' αρρωστήσει ή και να πεθάνει στη θέση του γονέα. Σ' αυτή την περίπτωση, παραβιάζεται με αγάπη ο νόμος της προτεραιότητας. Όμως ακόμα κι έτσι, αυτή η αγάπη δεν προστατεύει το παιδί από τις συνέπειες της παραβίασης. Η τραγωδία σ' αυτό είναι ότι το παιδί παραβιάζει το νόμο της προτεραιότητας έχοντας μια καλή συνείδηση. Αυτό σημαίνει ότι υπό την επήρεια της προσωπικής συνείδησης, το παιδί μ' αυτή την καταπάτηση, αισθάνεται ιδιαίτερα αθώο και σπουδαίο. Μ' αυτή την παραβίαση, το παιδί παίρνει την εμπειρία, μ' έναν ειδικό τρόπο, ότι έχει το δικαίωμα ν' ανήκει.

Σ' αυτό το σενάριο, οι δύο συνειδήσεις αντιτίθενται μεταξύ τους. Ο νόμος της προτεραιότητας, που επιβάλλει και προστατεύει η συλλογική συνείδηση, παραβιάζεται από την επιρροή της προσωπικής συνείδησης και σ' αρμονία μ' αυτήν. Σ' αυτήν την αίσθηση, η παραβίαση προέρχεται από μια καλή προσωπική συνείδηση. Έτσι η προσωπική συνείδηση ωθεί κάποιον να παραβιάσει αυτό το νόμο και τον ενισχύει ν' αντέξει τις συνέπειες αυτής του της δράσης.

Ποιες είναι οι συνέπειες αυτής της παραβίασης; Η πρώτη συνέπεια είναι η αποτυχία. Εκείνοι που θέλουν ν' ανεβούν πάνω από τους γονείς τους, με ή χωρίς αγάπη, αποτυγχάνουν. Μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι ο νόμος αυτός κι οι συνέπειες της παραβίασής του δεν εφαρμόζονται μόνο στην οικογένεια, αλλά και σ' άλλες ομάδες, όπως είναι οι οργανισμοί (εταιρείες). Πολλοί οργανισμοί αποτυγχάνουν λόγω εσωτερικών συγκρούσεων, κατά τις οποίες ένας χαμηλότερα στην τάξη –προσώπων ή τμημάτων– προσπαθεί ν' ανεβεί πάνω από έναν παλιότερο κι επομένως ψηλότερα στην τάξη.

Τελικά η ουσιαστική αποτυχία κι η συνέπεια της παραβίασης του νόμου της προτεραιότητας είναι ο θάνατος. Ο τραγικός ήρωας ήθελε να πάρει πάνω του κάτι αντί για εκείνους που είχαν προτεραιότητα στο σύστημα. Σ' αυτή τη συναλλαγή, δεν αποτυγχάνει μόνο, αλλά πεθαίνει. Κάτι παρόμοιο βλέπουμε με παιδιά που κουβαλάνε κάτι για τους γονείς τους και θέλουν να το πάρουν τα ίδια γι' αυτούς. Μετά λένε: «Καλύτερα εγώ παρά εσείς.» Τι υπονοεί αυτό ακριβώς; Τελικά σημαίνει: «Θα πεθάνω στη θέση σας.» Φυσικά, αυτό είναι μια ακόμα μεγαλύτερη τραγωδία για τον γονέα στη θέση του οποίου ενεργεί το παιδί απ' ότι θα μπορούσε να ήταν ο ίδιος ο θάνατος του γονέα.

Ο νόμος της προτεραιότητας καθιερώνει μια τάξη ειρήνης. Είναι στην υπηρεσία της ειρήνης μέσα στην οικογένεια και στην ομάδα. Και τελικά, είναι πάντοτε στην

υπηρεσία της αγάπης και της ζωής. Στην αρχαία Ελλάδα, οι θεοί πρόσεχαν κι α-γρυπνούσαν για την τήρηση αυτού του νόμου. Κάθε τραγωδία προέρχεται από την υπέρβαση αυτής της τάξης. Κάθε ήρωας στην τραγωδία συμπεριφέρεται σαν ένα παιδί που αναλαμβάνει καθήκον για κάποιον που προηγήθηκε. Το κάνει με καλή πρόθεση, από αγάπη. Η καλή συνείδηση κι η αγάπη του τον ωθούν να υπερβεί και να παραβεί το νόμο. Τότε το αποτέλεσμα είναι να πεθαίνει. Ο κάθε ήρωας στην τραγωδία πεθαίνει και στο τέλος βγαίνει ο από μηχανής θεός και επιστατεί για ν' αποκατασταθεί η τάξη. Κι αυτό συμβαίνει αφού πεθαίνει ο ήρωας.

Πόσο μακριά προς τα πίσω φθάνει η συλλογική συνείδηση; Έχει σχέση μόνο με τους νεκρούς που ξέρουμε; Ή θέλει επίσης να επαναφέρει αποκλεισμένους από προηγούμενες γενεές; Μπορεί να είμαστε ακόμη κι εμείς, δεδομένου ότι είμαστε προηγούμενη ζωή; Ίσως η συλλογική συνείδηση να είναι στην υπηρεσία μιας κοσμικής κίνησης, στην οποία τίποτα που υπήρξε δεν πρέπει να χαθεί για πάντα. Μήπως παραβιάζουμε αυτόν το νόμο της προτεραιότητας με την πίστη μας στην πρόοδο, σαν να ήμασταν καλύτεροι από τους προγόνους μας;

Ποια επίδραση έχει σε μας όταν παίρνουμε την κατάλληλη θέση μας στο σύνολο, αρκετά ταπεινά στην τελευταία θέση; Ποια επίδραση έχει σε μας όταν παίρνουμε όλους εκείνους που αποκλείστηκαν, για οποιουσδήποτε λόγους, κι εκείνους που έπρεπε να πεθάνουν πριν γίνουν πλήρεις ημερών, στις καρδιές μας εδώ και τώρα; Τους δεχόμαστε μ' όλα αυτά που μπορεί ακόμα να τους λείπουν κι ίσως ολοκληρώσουμε τον κύκλο, συμπεριλαμβανομένου αυτού που χάθηκε μαζί τους. Φυλάμε τα όρια αυτά όταν υποτασσόμαστε στους δύο βασικούς νόμους: το νόμο ότι όλα τα μέλη έχουν το ίδιο δικαίωμα ν' ανήκουν, και το νόμο της προτεραιότητας που ορίζει σ' όλα τα μέλη τις ιδιαίτερες θέσεις τους.

12. Πνευματική συνείδηση

Που εμφανίζεται σ' όλα αυτά η πνευματική συνείδηση; Εμφανίζεται με μια κίνηση του Νου, αυτού του Νου που κινεί τα πάντα ακριβώς με τον τρόπο που κινούνται. Αυτός ο Νους κινεί τα πάντα με δημιουργικό τρόπο. Κάθε τι υπόκειται σ' αυτή την κίνηση, είτε την θέλουμε είτε δεν την θέλουμε, είτε την υποστηρίζουμε είτε προσπαθούμε να της αντισταθούμε. Πρέπει ν' αναρωτηθούμε εάν αντιλαμβανόμαστε αυτήν την κίνηση σαν αρμονία, εάν παραδινόμαστε εκούσια κι εάν παραμένουμε εσκεμμένα συντονισμένοι μαζί της. Εάν παραμένουμε συντονισμένοι μ' αυτή τη συνείδηση, κινούμαστε και σκεφτόμαστε και νιώθουμε κι ενεργούμε μόνο καθόσον την αντιλαμβανόμαστε να μας καθοδηγεί και να μας κινεί.

Τι μας συμβαίνει όταν μένουμε εναρμονισμένοι μ' αυτή την κίνηση; Τι μας συμβαίνει όταν προσπαθούμε ν' απομακρυνθούμε απ' αυτή την κίνηση, ίσως γιατί οι απαιτήσεις της μας φαίνονται πάρα πολύ μεγάλες και πολύ εκφοβιστικές; Τότε έχουμε μια σχετική εμπειρία της πνευματικής μας συνείδησης που μπορούμε να τη συγκρίνουμε με την προσωπική μας συνείδηση. Όταν βιώνουμε μια εμπειρία αρ-

μονίας με τις κινήσεις του Νου, νιώθουμε καλά. Προ πάντων, νιώθουμε ήρεμοι και χωρίς ανησυχία. Ξέρουμε τα επόμενα βήματά μας κι έχουμε τη δύναμη να τα κάνουμε. Αυτό το συναίσθημα, αυτή «η γνώση,» θα μπορούσε να ονομασθεί καλή πνευματική συνείδηση. Όπως με την προσωπική μας συνείδηση, έτσι κι εδώ, γνωρίζουμε αμέσως εάν είμαστε συντονισμένοι ή όχι. Η διαφορά εδώ είναι ότι η γνώση είναι πνευματική. Η καλή πνευματική συνείδηση γίνεται αισθητή σαν προθυμία και συγκατάθεση να παραδοθούμε σε μια πνευματική κίνηση. Ποια είναι η ουσία αυτής της πνευματικής κίνησης; Είναι μια κίνηση αγάπης του Νου προς κάθε τι έτσι ακριβώς όπως είναι. Αυτή η πνευματική συνείδηση γίνεται αντιληπτή σαν να είναι ένα με το Νου που δίνει την ίδια προσοχή αγάπης προς κάθε τι έτσι ακριβώς όπως είναι.

Πως λοιπόν έχουμε εμπειρία μιας «κακής πνευματικής συνείδησης»³; Τη νιώθουμε σαν ανησυχία, σαν πνευματική εμπλοκή της ενέργειας που μας κινεί, οι εκδηλώσεις της οποίας είναι: ότι δεν ξέρουμε πια που να πάμε, ότι δεν ξέρουμε πια τι να κάνουμε, κι ότι αισθανόμαστε τις δυνάμεις μας να μας εγκαταλείπουν, νιώθουμε ανίσχυροι. Πότε έχουμε εμπειρία μιας «κακής πνευματικής συνείδησης»; Η απάντηση έρχεται αμέσως: Όταν παρεκκλίνουμε από την αγάπη των κινήσεων του Νου. Ένα παράδειγμα θα ήταν όταν έχουμε αποκλείσει κάποιον από την προσοχή της αγάπης μας κι από την καλή μας θέληση. Εκείνη τη στιγμή, χάνουμε την αρμονία με την κίνηση του Νου, και ξαναπέφτουμε στους εαυτούς μας, και μένουμε στην «κακή πνευματική μας συνείδηση». Αλλά ακριβώς όπως με την κακή προσωπική συνείδηση, έτσι κι η «κακή πνευματική συνείδηση» λειτουργεί στην υπηρεσία της καλής συνείδησης. Μέσα από τις συνέπειές της, μας καθοδηγεί πίσω στην αρμονία με τις κινήσεις του Νου, έως ότου ξαναγίνουμε ήρεμοι και γίνουμε πάλι ένα με την προσοχή της αγάπης και νιώσουμε αγάπη για κάθε τι και για τον καθένα έτσι όπως ακριβώς είναι.

13. Διακρίσεις ανάμεσα στις διαφορετικές συνειδήσεις

Ποια είναι τα ουσιαστικά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα μεταξύ των διαφορετικών συνειδήσεων; Ποιοι είναι οι αντίστοιχοι περιορισμοί τους; Οι διακρίσεις κι οι περιορισμοί βρίσκονται στο πεδίο της αγάπης τους.

Η προσωπική συνείδηση υπηρετεί το ν' ανήκουμε σε μια περιορισμένη ομάδα. Αυτό αποκλείει άλλους που δεν ανήκουν σ' αυτή την ομάδα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η προσωπική συνείδηση δεν μας συνδέει μόνο, αλλά και μας χωρίζει. Δεν αγαπά μόνο, αλλά κι απορρίπτει.

Η συλλογική συνείδηση υπερβαίνει την προσωπική συνείδηση γιατί αγαπά κι

³ *Εδώ χρησιμοποιούνται τα εισαγωγικά γιατί δεν μπορεί να υπάρξει μια «κακή πνευματική συνείδηση», δεν θα ήταν πνευματική, απλά ο όρος χρησιμοποιείται για καλύτερη κατανόηση*

εκείνους που απορρίφθηκαν κι αποκλείστηκαν μέσα σε μια οικογένεια ή άλλη κλειστή ομάδα. Η συλλογική συνείδηση θέλει να φέρει πίσω τους αποκλεισμένους ώστε να τους επιτρέπεται ν' ανήκουν και πάλι στις οικογένειές τους και στις ομάδες τους. Γι' αυτό, η αγάπη της πηγαίνει παραπέρα. Η συλλογική συνείδηση δεν ενδιαφέρεται τόσο πολύ για την ευημερία του ατόμου. Εάν το έκανε, δεν θα ήταν σε θέση ν' αναγκάσει αθώα πρόσωπα –που δεν είχαν κανένα μέρος στον αποκλεισμό– ν' αντιπροσωπεύσουν τους αποκλεισμένους, μερικές φορές με μεγάλο προσωπικό κόστος. Η διάκριση μεταξύ της προσωπικής και της συλλογικής συνείδησης γίνεται σαφής: η συλλογική ενδιαφέρεται κυρίως για την πληρότητα μιας δεδομένης ομάδας διατηρώντας θεμελιώδεις νόμους μέσα στην ομάδα.

Σ' αντίθεση, οι κινήσεις του Νου ενδιαφέρονται εξίσου για όλα. Όταν έρθουμε σ' αρμονία με τις κινήσεις του Νου, δεν μπορούμε απλά να βοηθήσουμε αλλά ενδιαφερόμαστε εξίσου για όλους, με καλοκαγαθία κι αγάπη, οποιεσδήποτε κι αν είναι οι μοίρες τους. Αυτή η αγάπη δεν γνωρίζει κανένα σύνορο: ξεπερνάει τις διακρίσεις μεταξύ «καλύτερου» και «χειρότερου,» μεταξύ «καλού» και «κακού.» Επομένως, αυτή η συνείδηση υπερβαίνει τα όρια και της προσωπικής συνείδησης και της συλλογικής συνείδησης. Η πνευματική συνείδηση κοιτάζει τον καθένα με ισότητα. Η πνευματική συνείδηση επιτηρεί πάνω σ' αυτή την καθολική αγάπη, έτσι ώστε να νιώθουμε το τσίμπημά της όταν παρεκκλίνουμε απ' αυτήν την απώτατη υπερέχουσα αγάπη.

Πού μας πηγαίνουν τελικά αυτές οι κινήσεις του Νου; Φέρνουν ξανά μαζί ότι είχε χωρίσει στο παρελθόν. Είναι πάντα κινήσεις αγάπης. Αυτές είναι βαθιές κινήσεις που δεν παρουσιάζουν απλά μια λύση σ' ένα συγκεκριμένο πρόβλημα, αλλά είναι αποφασιστικά βήματα στη διαδικασία της θεραπείας, και χρειάζονται το χρόνο τους για να εξελιχθούν και ν' αποδώσουν. Όταν μάθουμε να είμαστε προσεκτικοί στις κινήσεις του Νου, και παραδινόμαστε και πειθαρχούμε σ' αυτές, μπορούμε να ξαναβρούμε την αρμονία με τις κινήσεις της αγάπης για όλα έτσι ακριβώς όπως είναι.

14. Συμπέρασμα

Η πνευματική συνείδηση μας οδηγεί πέρα από τα όρια της προσωπικής συνείδησης μέσω της αγάπης της για όλα. Επίσης μας προστατεύει από την περιφρόνηση των νόμων της συλλογικής συνείδησης γιατί κοιτάζει στον καθένα με το ίδιο μέτρο. Τιμά το νόμο της προτεραιότητας μ' έναν ειδικό τρόπο, γιατί ακολουθώντας τις κινήσεις του Νου συνειδητοποιούμε ότι συνδεόμαστε με όλους τους ανθρώπους, με τον ίδιο τρόπο, πατώντας στο έδαφος όπως κι όλοι οι άλλοι.

Έτσι μένουμε πάντα στην αγάπη για τον καθένα και για όλα έτσι ακριβώς όπως είναι. Μόνο μένοντας σ' αυτή την αγάπη είμαστε πάντα και παντού στην υπηρεσία της ζωής... της αγάπης... και της ειρήνης...